

NOVO LICE MUZEJA U BUDUĆNOSTI – KORAK U NOVO TISUĆLJEĆE

Tončika Cukrov

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Muzejska pedagogija¹ posljednjih godina u svijetu, ali i kod nas, doživljava nove uzlete, mijenja dosadašnju zatvorenost muzeja i postavlja se aktivno spram posjetitelja koji konzumiraju informacije kulturnih dobara.

Ona nije nova djelatnost muzeja, nego, može se reći, edukativni aspekt muzeja ugrađen je u same njegove temelje – muzeji su osnovani kako bi se uz pomoć materijalne baštine nešto naučilo o vrijednostima predaka i ostavilo budućem naraštaju. Međutim, muzejska pedagogija je ponekad više, a ponekad manje u podređenoj poziciji spram drugih muzejskih djelatnosti. Zapostavljanjem te djelatnosti gubi se golem edukativni potencijal. Suvremeni muzej svoju šansu vidi u pomnijem osmišljavanju načina komuniciranja s javnošću i potencijalnom publikom, odnosno u izradi dugoročnih i precizno razrađenih edukativnih programa.

Muzej – edukativna djelatnost?

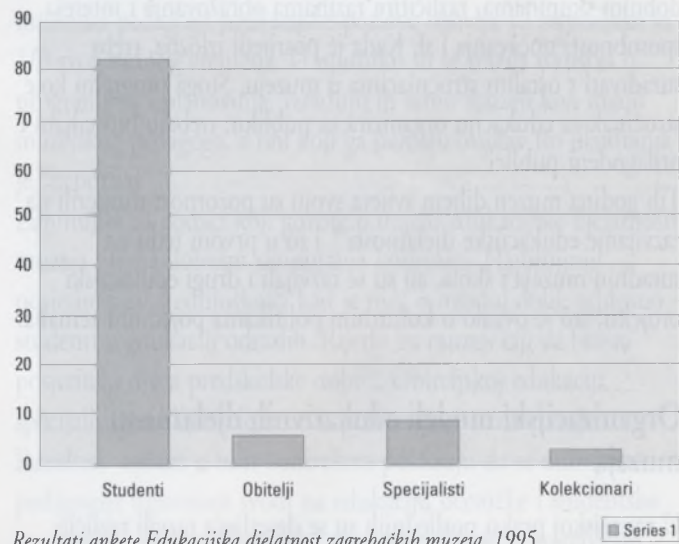
U definiciji muzeja stoji da je on "...nekomercijalna, stalna ustanova u službi društva i njegova razvitka, otvorena javnosti, a prikuplja, konzervira, istražuje, priopćava i izlaže u svrhu proučavanja, naobrazbe i uživanja u materijalnim svjedočanstvima o ljudima i njegovoj okolini"². Tijekom vremena mijenjale su se koncepcije muzeja, a oni se danas razlikuju s obzirom na građu koju posjeduju, prostore koji im pripadaju i dr. Strukturu današnjeg muzeja bez obzira na veličinu, čini nekoliko organizacijskih jedinica, koje mogu biti i zasebni odjeli. Cjelokupni muzeološki rad u muzeju nosi stručno osoblje – kustosi su zaduženi za zbirke (obrada, prezentacija), dokumentaristi i arhivisti za obradu dokumentarne građe, knjižničari za muzejsku knjižnicu, restauratori i preparatori za zaštitu građe, muzejski pedagozi za edukativnu djelatnost muzeja i djelatnici PR-a za odnose s javnošću. U upravi rade djelatnici koji upravljaju muzejom, ostalo administrativno osoblje te pravna i računovodstvena služba. Uz u novije vrijeme sve prisutnije dizajnere i fotografe te marketing službu, muzeju pripada i osoblje koje obavlja tehničke poslove. Glavna tema ovog rada je edukativna djelatnost muzeja koja se bavi odnosima muzeja s publikom. Ta muzejska djelatnost spominje se i u najstarijem muzeološkom traktatu "Theatrum

sapientiae" Samuela Quieckelberga iz 16 st.³ U 19. st., posebice mislioci viktorskijskog perioda u Engleskoj⁴, naglašavali su važnost edukativne djelatnosti muzeja. U daljnjem tijeku definiranja i razvoja ideje te djelatnosti zaslužan je Jean Carpat,⁵ koji je ukazao na dva aspekta djelovanja muzeja, jedan je znanstveno-istraživački, a drugi je komunikativni, dakle, okrenut

Edukacijska djelatnost muzeja prema uzrastu – djeca

Edukacijska djelatnost muzeja prema uzrastu – odrasli

Rezultati ankete Edukacijska djelatnost zagrebačkih muzeja, 1995.
(analiza T. Cukrov)

publici i javnosti. Pod njegovim utjecajem osnovan je 1922. u Kraljevskome muzeju za povijest i umjetnost u Bruxellesu prvi pedagoški odjel, koji uspješno djeluje do danas, a svoju je djelatnost osuvremenjavao u skladu sa zahtjevima vremena⁶. U promicanju muzejske edukacije, a posebno se to odnosi na aktivnosti 60-ih godina, veliki doprinos ima ICOM⁷. Na jednom od simpozija preporučeno je da svaki veći muzej ima "... radno mjesto kustosa pedagoga ili da organizira nastavni centar koji bi se brinuo za mentorsku službu s pojedincima ili grupama, za povremena izlaganja i putujuće izložbe i za kontaktiranje s učenicima, omladinom i ostalom potencijalnom publikom"⁸. Osnovna djelatnost ICOM-ova Komiteta za

edukaciju i kulturnu akciju (CECA) je razvijanje ove muzejske djelatnosti, koju su definirali kao nužnu funkciju muzeja. Komitet preporučuje da muzeji osiguraju edukaciju djece i odraslih kroz pojedinačne ili grupne posjete koristeći se pritom novim metodama učenja. U nastavku se opisuje da novim tehnikama učenja, posebice suvremenim medijima, treba posvetiti pozornost, uključiti ih u proces edukacije, kao što treba uklopiti suvremena praktična i teoretska pedagoška iskustva u muzejsku praksu. Edukacijske aktivnosti organiziraju se u muzeju i izvan njega, a muzej treba istodobno biti u vezi s drugim institucijama posvećenim edukaciji (škola, fakultet, društvena zajednica i kulturni centri). Osoba koja se bavi edukacijom u muzeju ne mora nužno biti učitelj, ali ona treba poznavati psihologiju, sociologiju i moderne metode učenja. Poželjno je da je fakultetski obrazovana i to u nekoj muzejskoj disciplini (umjetnost, znanost, arheologija i dr.). Edukacija u muzeju razlikuje se od one u školi te valja uvažiti različitost pristupa stručnjaka za edukaciju u muzeju i učitelja u školi. Stručnjak za edukaciju u muzeju treba poznavati psihologiju percepcije, te ovisno o publici prilagoditi svoj rad različitim dobnim skupinama, različitim razinama obrazovanja i interesa, sposobnosti uočavanja i sl. Kada je posrijedi izložba, treba surađivati s ostalim stručnjacima u muzeju. Stoga programi koje stručnjak za edukaciju organizira za publiku, trebaju biti ciljani i prilagođeni publici⁹.

Tih godina muzeji diljem svijeta svoju su pozornost usmjerili na razvijanje edukacijske djelatnosti¹⁰ i to u prvom redu na suradnju muzeja i škola, ali su se razvijali i drugi edukacijski projekti, što je ovisilo o kulturnim politikama pojedinih zemalja.

Organizacijski modeli edukativnih djelatnosti muzeja

U muzejskoj praksi posljednjih su se desetljeća razvili različiti muzejski edukacijski modeli. Mogu se izdvojiti tri pristupa:¹¹ američki, francuski i engleski. U američkim muzejima edukacijski programi i projekti imaju cilj potaknuti individualni

dolazak posjetitelja¹². U Francuskoj je nacionalni obrazovni program tradicionalan, strukturiran je prema dobnim skupinama tako da je individualnost u drugom planu. To se reflektira na muzeje i njihovu edukativnu politiku. Engleska je primjer gdje se usklađuju kako individualne potrebe tako i interesi državnog programa kulturnog razvoja.

Uobičajena je organizacija muzejske-edukacijske službe pojedinačno po muzejima, međutim postoje i primjeri organiziranja te službe na nivou gradova kao što je to u Glasgowu – *Glasgow Museum Education Service*, ili u Kölnu – *Ausenreferat der Museen der Stadt Köln*¹³. U Švicarskoj je za muzejsku pedagogiju u nekim krajevima nadležna školska uprava, a ne muzeji pa je u St. Gallenu na primjer, kako bi se popunila praznina posredničkih usluga osnovana na privatnu inicijativu muzejsko-pedagoška služba – KUBIKO¹⁴.

Iz povijesti muzejske pedagogije u Hrvatskoj

U Hrvatskoj edukacijska djelatnost muzeja nije novina, prošla je fazu eksperimentiranja, prihvaćanja i potvrđivanja vrijednosti u praksi. Uglavnom se razvijao model koji se zasnivao na suradnji muzeja i prosvjetnih institucija, ali je bilo i suradnje s djelatnicima koji rade u turizmu. Radi približavanja tih institucija, od 50-ih godina većim i manjim intenzitetom organizirali su se brojni susreti – savjetovanja i seminari muzejskih djelatnika i nastavnika na kojima se ukazivalo na značaj i načine korištenja muzejskog fundusa. Nekoliko muzeja za sobom ima dugi niz predana pedagoškog rada i zamjetne rezultate iz ovog područja. Među njima najdulju tradiciju ima Arheološki muzej Istre u Puli, u okviru kojeg od 1969. djeluje muzejsko-pedagoška služba,¹⁵ prva takve vrste u našoj muzejskoj praksi. Svi veći muzeji imali su organiziranu pedagošku službu kao što je to Etnografski muzej, Muzej za umjetnost i obrt i Tehnički muzej u Zagrebu, Moderna galerija Rijeka, Gradski muzej Varaždin, Muzej Slavonije Osijek i dr. Poseban doprinos edukativne djelatnosti dala je muzejska pedagoginja Etnografskog muzeja u Zagrebu, gđa Nada Majanović. Gđa Majanović za svoj je muzej vodila program suradnje muzeja i

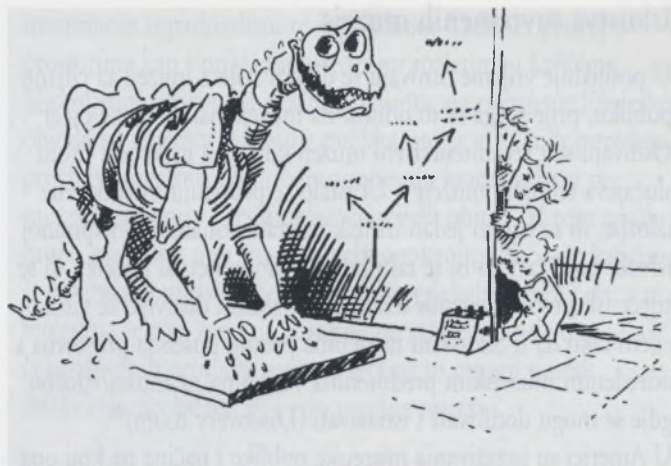
Iz interaktivnog muzeja "Tehnorama", Winterthur, Švicarska

osnovnih škola u okviru nastavnog programa¹⁶, ali je program obuhvaćao i "Etnografsku slikovnicu" – izložbu za predškolske ustanove s posebnim programom aktivnosti, dječje likovne izložbe i dr.

Tijekom 80-ih godina postojala je relativno čvrsta suradnja muzeja i škola na čitavom prostoru nekadašnje SR Jugoslavije koja je rezultat obrazovne politike, a što potvrđuju izlaganja sa savjetovanja muzejskih pedagoga¹⁷ o temi "Zadaci javnog djelovanja muzeja", održanog u Novom Sadu 1985.¹⁸ Škole su primale godišnje informacije o izlagačkoj djelatnosti muzeja i, s druge strane, one su u svojim programima imale predviđenu nastavu u muzejima. Neke škole imale su i vlastite male muzejske zbirke. Muzeji su tiskali posebne publikacije za nastavnike s programima vodstava, predavanja i druge informacije, organizirali su informacijska muzejska predavanja za nastavnike kako bi oni sami mogli voditi učenike po muzeju ili pripremiti ih za dolazak u muzej itd.¹⁹ Neki muzeji imali su svoje muzejske servise²⁰, a najdalje su otišli zagrebački muzejski pedagozi. Oni su pod vodstvom Muzejskog dokumentacionog centra na gradskoj razini po prvi put izradili "Program posjeta i obrazovnog rada osnovnih škola u muzejima" prema kojem su muzeji sa svojom građom uklopili u odgojno-obrazovni program osnovnih škola. Rad je rezultirao "Vodičem kroz muzeje i galerije Zagreba za nastavnike osnovnih škola"²¹.

Sva dostignuća dotadašnje muzejske pedagogije početkom 90-ih zbog Domovinskog rata postala su stvar prošlosti, tako da su mlade generacije izgubile mogućnost upoznavanja s muzejom kao institucijom, njegovim sadržajem i drugim edukativnim aspektima koje on nudi. Anketa provedena tijekom 1995. godine u zagrebačkim muzejima – proveo ju je Muzejski dokumentacijski centar u okviru projekta "Edukacija u muzejima" – pokazala je da je stanje te djelatnosti više nego loše. Anketni upitnici odasli su na 27 adresa muzeja. Povrat upitnika bio je oko 70% (19 odgovora) što se prema uobičajenom metodološkom pristupu smatra uspješnim, iako zbog malog broja ispitanika dobiveni podaci mogu poslužiti više kao ilustracija stanja, nego kao statistički podatak.

Upitnik čine dva dijela: u prvom dijelu postavljena su 23 pitanja u kojima su se tražili podaci o broju djelatnika koji profesionalno obavljaju edukativne poslove u muzeju, načinu organizacije edukativne djelatnosti, o njezinu financiranju, suradnji s kustosima i sl.; u drugom dijelu tražili su se opći podaci o stručnom osoblju, njegovom obrazovanju i dr. Tako sastavljeni anketni upitnik imao je za cilj da se na najreprezentativnijem uzorku u Republici vidi stanje te djelatnosti. Anketa je pokazala da muzejima ova djelatnost nije jako važna iako postoji iskustvo o djelotvornosti uklapanja muzeja u odgojno obrazovne programe škola²².

Reklama za posjet Prirodoslovnom muzeju, "Freizeit im museum", museumspädagogische Gesellschaft, Köln, 1981.

Prema upitniku, 61% ispitanika je izjavilo da nema stručnu osobu koja se bavi edukacijom²³. U ovom kontekstu ističe se primjer Tehničkog muzeja, koji svoju edukativnu djelatnost dugi niz godina organizira tako da uz organizatora nastave i dva muzejska pedagoga edukacijske poslove obavlja 12 stručnjaka sa 1/3 svog radnog vremena. U upitniku su se tražila iskustva o programima i planovima. Izrađuju ih samo muzeji koji imaju muzejskog pedagoga, a oni koji ga nemaju ovakav tip planiranja je "nepoznat".

Zanimljivi su podaci koji govore o udjelu edukacijske djelatnosti muzeja prema dobnim skupinama korisnika. Najbrojniji posjetitelji su srednjoškolci kad je riječ o mladoj dobi, odnosno studenti u edukaciji odraslih. Rijetki su muzeji čiji su brojni posjetitelji djeca predškolske dobi²⁴. Obiteljskoj edukaciji, specijalistima i kolekcionarstvu posvećuje se malo pažnje. Rezultati ankete u tom kontekstu pokazuju da se muzejska pedagogija uglavnom svodi na edukaciju učeničke i studentske populacije i da je raniji model nastavljen. Uz to se nastavljaju podaci o održavanju nastave u muzeju, prema kojima se ona redovno održava u 44% slučajeva, te još u 25% kada se izvodi povremeno. S druge, pak, strane, muzejski pedagog održava nastavu u školama češće povremeno (67%) nego što je to njegova redovna praksa (13%). Nastava se izvodi u kombinaciji s tradicionalnim i suvremenim medijima (fotografija, dijaprojektor, video itd.)²⁵.

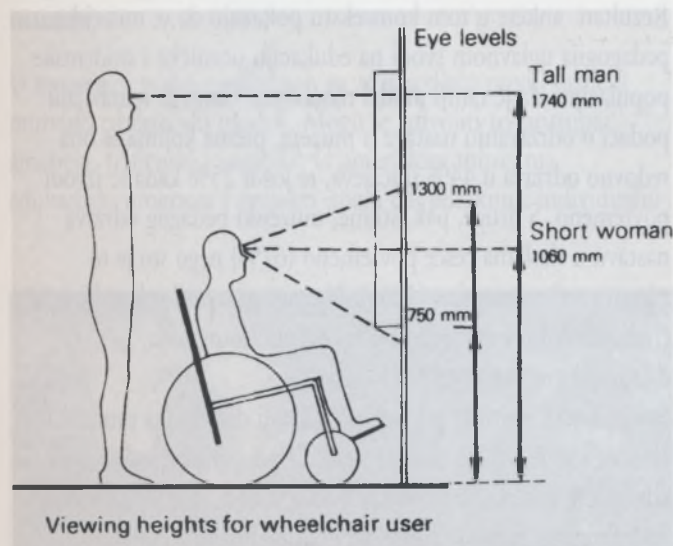
Analizirajući upitnik, podaci su pokazali da stručna muzejska javnost kao ni većina muzeja nema jasno izgrađen stav prema edukacijskoj djelatnosti i da je u tom smjeru strategija muzeja nedefinirana. Stoga je Muzejski dokumentacijski centar pokrenuo nekoliko edukacijskih projekata, organizirao seminare i stručna putovanja itd.

Iskustva suvremenih muzeja

U posljednje vrijeme osnivaju se diljem svijeta muzeji za ciljanu publiku, prije svega se to odnosi na muzeje namijenjene djeci²⁶. Osnivaju se i tzv. interaktivni muzeji koji su u najvećem broju slučajeva tehnički muzeji²⁷. Učestalo se priređuju interaktivne izložbe, ili se barem jedan izložak na tradicionalno koncipiranoj izložbi predstavi da bi se taktilno doživio materijal i oblik, ili se stječe iskustvo određenih fenomena. Taktilni doživljaj se visoko cijeni tako da u Škotskim muzejima postoji posebna prostorija s određenim muzejskim predmetima vezanima uz muzej/izložbu gdje se mogu dodirivati i istraživati (Discovery room)²⁸.

U Americi su istraživanja muzejske publike i načina na koji ona reagira pridonijeli nekim zanimljivim atraktivnim izložbama kao što je npr. izazovna izložba "Degenerativna umjetnost" – borba avangarde u nacističkoj Njemačkoj²⁹ ili izložba za najmlađe "Vrijeme letenja Barbike"³⁰ itd. U Velikoj Britaniji popularnost nosi muzej "Cadbury World: the Chocolate Experience" (Burnvill kraj Bringham)³¹ gdje se pored muzejskog postava mogu kupiti čokolade po znatno nižim cijenama. *Le musée en herbe* u Parizu (Francuska) priređuje izložbe posvećene djeci (umjetničke i znanstvene) koje se zasnivaju na igri i humoru i razvijaju senzibilitet znatizlje i kreativnosti kod djece³². Ovakve izložbe i postavi, kako obrazovni tako i zabavni, osiguravaju veći broj posjetitelja. Zbog toga su od osobite važnosti njihova osmišljavanja³³.

Suvremeni postav podrazumijeva i pažljivu prezentaciju ne samo idejno i u načinu postava već se to odnosi i na informativni dio kao što je pisani tekst vezan uz izložbu bilo da su to nazivi muzejskih izložaka, informativne ploče, objašnjenja, obavijesti i sl.³⁴ Pored tekstova pisanih na brajlovom pismu namijenjenih slabovidnima i slijepim posjetiteljima, sve češće se informacije i zvukovno oblikuju.

Ergonomski standardi za osobe s fizičkim ograničenjima, "The Design of Educational Exhibits", R. S. Miles sa suradnicima, London, 1988.

Od velike su važnosti i pisani vodiči za različite starosne i interesne grupe. Tako da se različito pišu tekstovi za stručnjake, od onih namijenjenih turistima, ili pak oni za mladu dob. Posljednjima su namijenjeni i posebni pedagoški materijali koji se ovisno o temi i dobi djece različito oblikuju. Često se tiskaju prigodne slikovnice³⁵, igrice³⁶, radni listići najrazličitijih oblika itd. Cilj je da se grada muzeja pedagoško-didaktički obradi i na taj način mladoj publici predstavi i približi i istodobno aktivno uključi u spoznavanje teme koja se obrađuje. Od posebne je važnosti osmišljavanje događanja u muzeju te informacije o njima.

Reklama za dječji rođendan u Wallraf-Richartz-Museum, iz programa "Museumdienst Köln", Njemačka

Radionice za djecu i odrasle postali su sastavni dio organizacije edukativne djelatnosti. Za to nam sjajan primjer može poslužiti program "Didactica" Musei Civici u Padovi (Italija)³⁷. Izdanje programa estetski je nezanimljivo (fotokopija), ali je sadržajno bogato. Program muzeja raden je u suradnji s Uredom za kulturu, a pripremljen je za građane i za škole. Za građane su predviđene večeri s predavanjima o određenoj muzejskoj temi te prigodni koncert, organizira se stručni posjet kulturnim spomenicima grada, a u suradnji sa Sveučilištem u Padovi organiziraju se radionice i predavanja iz arheologije. Za članove Društva prijatelja muzeja organizira se serijal predavanja iz povijesti umjetnosti. Organiziraju se tzv. matineje za sjećanje, na kojima se obilazi, na primjer, najstariji samostan Padove i upoznaje se s njegovim svakodnevnim životom kroz stoljeća. Organiziraju se i popularna predavanja iz povijesti umjetnosti koja završavaju izletom u neki od venecijanskih muzeja. Za škole su osmišljena predavanja koja se uklapaju u školski program, a namijenjena su osnovcima i srednjoškolicima. Nude se i predavanja o muzeologiji, arheologiji, umjetnosti,

spomenicima, medaljarstvu i numizmatici te serija radionica. Posebni su programi načinjeni u suradnji sa sveučilišnim profesorima, a uključeni su u edukativne projekte UNESCO-a. *Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig* u Beču (Austrija)³⁸ za odrasle organizira trosatna predavanja o određenoj temi. Isti program obuhvaća proslavu rođendana, promocija, jubileja ili vjenčanja. Za tu priliku organiziraju za slavljenike posebna vodstva po muzeju te u dogovoru s muzejskom kafeterijom gastronomsku zakusku. Muzej organizira i performanse za odrasle na temu muzej – muzika – ples. Postoje i programi za djecu kao što su likovne radionice, ili posebno za njih dizajnirani

Radna bilježnica – katalog za djecu uz izložbu "Herman Lisjak spoznava denar", 1995. Otrški muzej Celje, Slovenija

rođendani. Za osobe starije životne dobi organiziraju posebna vodstva po muzeju koja poslije uključuju razgovore o viđenom kako bi im se približio suvremeni umjetnički izraz. Organiziraju se i posebna vikend-vodstva po muzeju.

Ovakve i slične programe izdaju najčešće sami muzeji, bilo da su mjesečni, kvartalni ili godišnji, što ovisi o programima muzeja i publici kojoj su namijenjeni. Na primjer, *Art Gallery and Museum*, Kelvingrove, Glasgow (Velika Britanija) izdaje poseban časopis *Glasgow Museums Preview* što ga članovima distribuira GAGMA – Društvo prijatelja muzeja. Muzeji u Austriji na inicijativu *Bundes Ministeriums für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten* izdaju mjesečni vodič namijenjen školama i učiteljima³⁹ – plakat s programom zbivanja u austrijskim muzejima. Posebni programi, posjet muzejima i radionicama, priređuju se za hendikepirane posjetitelje – slabovidne i slijepce, distroficare itd. Muzeji Kölna u jednom takvom programu daju i

informacije o parkiralištu te specijalnom hodnom pristupu prostorima kao i prikladno uređenim toaletima i kafićima. U posljednje vrijeme u nekim državama, na primjer u Engleskoj, obitelji su najčešća muzejska publika, stoga se za njih priređuju posebni programi. Oni podrazumijevaju kraća vodstva po muzeju, radionice i sl., a uključuju cijelu obitelj. U tom smislu muzej osigurava ono što je potrebno takvoj publici – u kafićima je posebna ponuda za djecu – slatkiši, grickalice, piće i dr., a u toaletima se npr. uređuje kutak za presvlačenje male djece, itd.⁴⁰ Iz predočenih primjera može se reći da su muzeji postali atraktivna, neobična, ali i vrlo ugodna mjesta.

Suvremena stremljenja muzejske pedagogije u Hrvatskoj

U suvremenoj muzejskoj praksi u Hrvatskoj nastale su promjene tako da se danas, po završetku Domovinskog rata, muzejska pedagogija iznova otkriva i revalorizira kao značajna djelatnost muzeja.

Posljednih su godina hrvatski muzeji realizirali zanimljive edukacijske projekte. Veliki doprinos tome dao je Muzejski dokumentacijski centar koji je pod vodstvom Želimira Laszla i Tončike Cukrov pokrenuo dvije edukativne nagradne igre⁴¹ kojima su se djeca i mladež htjeli potaknuti na individualni dolazak u muzej. Zagrebački muzeji okupili su se u 1996. oko projekta "Što je u muzeju oduševilo profesora Baltazara?", u koji je bilo uključeno 15 muzeja (vodio ga je Želimir Laszlo iz MDC-a), te u 1997. oko projekta "Cvijet", koji je okupio čak 19 zagrebačkih muzeja (vodila ga je Mila Škarić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu). Sredstva za realizaciju projekata osiguralo je prve godine Ministarstvo kulture RH i Gradski ured za kulturu i obrazovanje, dok je projekt "Cvijet" realiziran uz financijsku potporu Gradskog ureda za kulturu i sponzora. Nagrade za oba projekta osigurali su sponzori.

Namjera projekata je bila potaknuti osnovce na individualan posjet muzeju, te da uoče njihovu brojnost i raznolikost i upoznaju se s njihovom gradom. Osmišljavanjem vedre igre trebalo je u mladim posjetiteljima potaknuti znatizelju i istraživački duh, za što su imali prilike dobiti i nagrade. Sudionici igre ako su posjetili određen broj muzeja (10), gdje su rješavali/načinili određene jednostavne zadatke, stekli su pravo na simboličnu nagradu i na sudjelovanje u velikom nagradnom izvlačenju prirednom za Međunarodni dan muzeja (18. svibnja).⁴²

Mediji su pratili tijek igara, a posebice se to odnosi na završnice s dodjelama nagrada i prigodnim programima. Uspjehu igara pridonio je i promotivni materijal kao što su atraktivne knjižice – ulaznice (za "Cvijet" je napravljen cvijet – svaka latica

predstavljala je jedan muzej), naljepnice, plakati, pozivnice, bedževi, majice i dr.

U igrama je sudjelovao veći broj djece osnovnoškolske dobi, a za muzeje to je značio sjajan statistički podatak jer do tada nije bio viđen takav individualni posjet djece muzejima⁴³. U projektu "Cvijet" bila su uključena i djeca s poteškoćama u razvoju te djeca iz Specijalne bolnice za probleme dišnih organa u Zagrebu.

Tip igre u kojima se za obavljeni zadatak daje potkrepa uobičajena je pedagoška metoda. O djelotvornosti metode govore i iskustva sličnih igara kao što je igra "I ribe se?" (I ribe se pitaju) organizirane u Splitu (1997.-98.), u Našicama je načinjena u eksperimentalnom obliku (1997.) i dr.⁴⁴ U pripremi su slične igre i u drugim sredinama jer su prilagodljive i učinkovite bez obzira na veličinu ili broj muzeja.

S ovim igrama pojavile su se prve muzejske publikacije namijenjene djeci⁴⁵ kao što je muzejska slikovnica "Priča iz pčelinjeg grada" u izdanju Tehničkog muzeja (1997.).

Raznoliki radni listići nastali uz projekt "Cvijet" vrlo su maštovito izrađeni, a posebno se to odnosi na radnu knjižicu – "Od cvijeta do cvijeta po Strossmayerovoj galeriji".

Novina u muzejskoj pedagogiji Hrvatske jesu veseli vodiči za djecu kao što je to "Šalabahter – vodič" Muzeja za umjetnost i obrt. U Arheološkome muzeju u Zagrebu ulogu vodiča za djecu preuzeo je simpatični lik Arhimir, za koji je izrađena mapa s odjećom iz različitih perioda povijesti (od prethistorije do srednjeg vijeka.). Arhimiru se pridružuje Herald u Hrvatskome povijesnom muzeju koji vodi najmlađe po Heraldskoj zbirci. U posljednje vrijeme realizirali su se i drugi edukativni projekti na drukčijim osnovama kao što je to projekt "Pamtimo povijest i kulturu" Pedagoškog fakulteta u Puli i Arheološkog muzeja Istre (projekt traje od 1992.), zatim izložba za slijepe i slabovidne "Dodirom u prošlost" autorice Mile Škarić iz Arheološkog muzeja u Zagrebu (1996.), edukativni projekt organiziran prigodom izložbe Kartografi, geognostičke projekcije za 21.

Interpreter, audio sustav za vodstva po muzeju / galeriji / gradu

stoljeće koju je priredio Muzej suvremene umjetnosti (1997.), te edukativni projekt uz izložbu "Arhitektura secesije u Rijeci" Moderne galerije u Rijeci (1997.) itd. Gotovo bi se za sve edukativne projekte moglo reći da su od velike vrijednosti, bilo da se radi o uobičajenoj redovitoj suradnji muzeja i prosvjetnih institucija, organiziranje likovnih radionica za mladež i odrasle itd., jer oni pridonose uključivanju baštine, pa prema tome i muzejske građe u obrazovni proces. U tom smislu valjalo bi pohvaliti i pojedince u školama koji u nastavu unose dinamiku i sadržaje čine realnijima. Ovo posljednje se posebno odnosi na one koji su uključeni u UNESCO-ov projekt "Sudjelovanje mladih u očuvanju i promicanju svjetske baštine"⁴⁶.

Strategija edukativne djelatnosti suvremenog muzeja

Muzeji posljednjih godina mijenjaju način rada jer je u sadašnjem društvu njihova opstojnost postala upitna. Uobičajeno mišljenje o njima da su to mjesta u kojima se skuplja prašina, koja se čine hladnim, nedostupnim i nerazumljivim, često se može reći da stoje. Njihovo održavanje je skupo te oni ne trebaju ovom potrošačkom društvu, gdje sve vrvi od informacija koja plijene pozornost. Sve se brzo odvija te nema vremena za udubljanje u kvalitetu poruka, jednostavno se živi u skladu s vremenom. Stoga se muzeji koji žele nadalje sudjelovati u životu svoje okoline mijenjaju, te kao takvi postaju dobrobit društva na socijalnom, kulturnom, ekonomskom i političkom planu. Edukacija u muzeju nije samo odgojno-obrazovna djelatnost i stoga je suradnja muzeja s prosvjetnim institucijama tek jedna od mogućih njenih djelatnosti. Ona posreduje u komunikaciji muzealija, te se s više lakoće "...komunikacija poruke baštine direktno unosi u realni život ljudi i njihovih zajednica i samim tim ugrađuje baštinu, kao jedan od konstitutivnih elemenata, u kvalitetu življenja, poput vode, zraka, hrane, stanovanja, socijalnog i duhovnog ambijenta"⁴⁷. Baština /muzejski predmet pripada svim dobnim strukturama i svim staležima te svim rasama naroda, stoga se edukacija ne može ograničiti samo na školsku populaciju, ni na elitne slojeve društva kao što to pokazuju rečeni brojni primjeri.

Istraživanje potencijalnog muzejskog tržišta kako bi se izradila strategija budućeg rada uvjetovalo je nastanak stručnjaka koji je zastupnik muzejske publike (audience advocate)⁴⁸. A u suradnji s drugim stručnim osobljem muzejski pedagozi razvijaju nove kvalitetne edukativne projekte. Za njih je važno uvođenje novih tehnologija, posebice se to odnosi na korištenje mogućnosti Interneta⁴⁹. Doprinos tome daje i marketing služba, koja je prestala biti ograničena na izdavaštvo i PR. Nova osnova rada zasniva se na moći informacije, koja kazuje što se događa, kada i gdje, i na uspostavljanju aktivne i atraktivne veze između predmeta koji se "konzumira" i publike.

Muzejski pedagog nije osoba koja obavlja isključivo vodstva po muzeju odnosno izložbi, već je djelatnik koji organizira i animira, i na taj način pridonosi povećanom broju posjetitelja muzeja. Klasična vodstva, koja se smatraju glavnim poslom tog djelatnika, organiziraju se u okviru vodičke službe – studenti, volonteri⁵⁰ i dr. ili se to rješava elektronski – interperiterima.

Zaključak

Suvremeno doba promijenilo je muzejsku praksu, muzej uz tradicionalnu ulogu prikupljanja, zaštićivanja i istraživanja društveno valoriziranih muzejskih predmeta, prihvaća novi zadatak koristeći se komunikacijskim sustavima i sve veću pažnju posvećuje predstavljanju građe javnosti. Muzej je, prema riječima Hodge and D' Souza, a posebice se to odnosi na izlagачku djelatnost, jedna grana mass medija⁵¹. U koraku s razvojem komunikacijske tehnologije sve veće težište je na primjenjivanju novih metodologija rada, što uvjetuje da se "muzejska praksa pomiče od skupljanja prema komunikaciji"⁵². Uklapanjem u suvremene tokove muzej postaje prije svega komunikator, te poslovi koji se odnose na publiku i odnose s javnošću postaju važan segment muzejske djelatnosti. U tom pogledu muzejska publika istodobno je i najbolji kritičar muzeja odnosno izložaba. Ako je ona zadovoljna, to znači da je rad te institucije dobar. Što to danas znači? Pored atraktivnosti materijala koji se izlaže i isto takve prezentacije vrlo je važno da se u muzeju posjetitelj osjeća ugodno, kako u izložbenim prostorima tako i u prijemnim prostorima. Informativne mape i oznake trebale bi biti čitljive, slikovite i jasne, a osoblje bi trebalo biti ljubazno i uslužno. Osim toga muzej bi trebao imati i prostore za predah gdje se služe osvježavajući napitci i sl. tako da bi ugodna bila nešto što svakog posjetitelja prati od samog njegovog ulaska u muzej.

Znakovi dobrodošlice za posjetitelje muzeja		
	da	ne
Izvan muzeja		
Oznake za muzej na željezničkoj stanici / auto putu?		
Oznake za muzej u neposrednoj blizini muzeja?		
Letak u Turističkom informativnom centru?		
Ime muzeja na muzejskoj zgradi?		
Pristup za osobe s ograničenim kretanjem?		
Pristup za školsku djecu?		
Oznaka za dobrodošlicu?		
Osoblje za pružanje pomoći?		
Unutar muzeja:		
Informacije o samom muzeju?		
Informacije o zbirkama?		
Informacije o izložbama koje se mogu vidjeti?		
Upućivanje na pomoćne servisne prostorije i usluge?		
toaleti		
prostor za presvlačenje beba		
toalet za hendikepirane		
caffe		
trgovina		
dječji vrtić		
Informativni punkt s osobljem?		
Pomoć u planiranju posjeta muzeja?		
U galeriji:		
Obavijest o rasporedu prostora?		
Uvodni tekst za povremene izložbe?		
Uvodni tekst za stalne postavbe?		
Pojmovni okvir o povremenim izložbama?		
Pojmovni okvir o stalnim postavama u galerijama?		
Zaključci uz izložbe?		
Zaključci uz stalne postavbe u galerijama?		
Prilike za logično razmišljanje?		
Prilike za služenje osjećajima?		
Mogućnosti za druženje (u galerijama)?		
Postoje li mogućnosti za sjedenje?		
Postoje li mogućnosti za osvježanje pićem i hranom?		

Obrazac za testiranje "Znakovi dobrodošlice za posjetitelje muzeja"
(E. Hooper – Greenhil, "Museums and their visitors", London, 1994.)

U Sjedinjenim Američkim Državama muzeji su dosegili nevjerojatnu popularnost kao mjesta gdje se provodi slobodno vrijeme stajući uz bok sa sportskim zabavama. Za Amerikance je muzej mjesto gdje djeca nastavljaju učenje, ali su istodobno i mjesto izazova za odrasle⁵³. U Hrvatskoj se muzej počeo otkrivati kao takav.

Zagrebačke su muzeje s projektima "Što je u muzeju oduševilo profesora Baltazara?" i "Cvijet" stručnjaci visoko valorizirali.⁵⁴ Projekti su plod suradnje više muzeja (sličan tip projekata simultano se realizirao u Austriji i SAD-u), međutim, jedino je Zagreb okupio tako velik broj muzeja. Entuzijazam koji je vodio njihovu realizaciju potaknuo je i druge projekte, te realiziranje ovogodišnjeg projekta namijenjenog srednjoškolcima koji je

nazvan "Put pod noge". Ovom igrom zagrebački muzeji uključili su se u projekt CECA-e "Svi putevi vode u Rim", koji je zamišljen da se različiti putovi kulturnog identita europskih naroda istražuju u odnosu na rimsku kulturnu baštinu.

U Hrvatskoj je muzejska pedagogija započela dobivati konture zanimljive i vrijedne muzejske struke,⁵⁵ međutim još puno treba raditi kako bi postizala svakodnevne plodove. Nedostaje prije svega sustavna edukativna politika na državnoj razini, potom edukacija osoblja koje se time bavi⁵⁶ itd. Međutim, s ponosom možemo reći da uprkos teškim vremenima i razaranjima kojima je bila izložena naša kulturna baština tijekom Domovinskog rata, hrvatski su muzeji sa svojim entuzijazmom i kvalitetnim programima zakoraknuli u novo tisućljeće.

Biljeske:

1. Informatica museologica 1-4, 1987., posljednji je broj posvećen muzejskoj pedagogiji.
2. Iz Statuta ICOM-a koji je prihvaćen na 16. generalnoj skupštini, Haag, 5. rujna 1989., Statut ICOM-a & Kodeks profesionalne etike, Zagreb, 1991., str. 3.
3. Vesna Jurkić, Razvoj i rezultati muzejsko-pedagoške službe Arheološkog muzeja Istre u Puli, Pula, 1975., str. 4.
4. John Ruskin, (1819.-1900.), William Morris (1834.-1900.), V. Jurkić, idem, str. 4.
5. Jean Carpat belgijski je egiptolog, Vijesti muzealaca i konzervatora, 3/97, Nicole Gesche, Koning: Muzejska pedagogija u Europi: inovativni projekti, str. 5.
6. Prva usluga koju je ponudio publici bila je dijateka – posudionica dijapozitiva koja do danas djeluje. Vijesti muzealaca i konzervatora, 3/97, idem, str. 6.
7. Više o suradnji muzeja i škola na međunarodnom planu vidi u tekstu Višnje Zgaga, "Razvitak ideje o odgojno-obrazovnom radu muzeja na međunarodnom planu", prezentiranom na simpoziju "Uloga muzeja u reformiranju odgoja i obrazovanja" (organizacija HSM), a objavljen je u publikaciji Odgojna i obrazovna djelatnost muzeja, Zagreb, 1980., str. 27-32.
8. Zaključci s međunarodnog simpozija o temi "Obrazovanje i kulturna uloga u muzeju", koji je održan u Parizu 1964., V. Jurkić, idem, str. 5.
9. Definicija edukacijske djelatnosti muzeja (sa sastanka ICOM-ova Komiteta za edukaciju i kulturnu akciju, održan u Moskvi i Lenjingradu 1968.) iz publikacije *The International Council of Museums Meeting on the role of Museums in education and cultural action*, Velika Britanija, 1969., str. 235-241.
10. U Engleskoj je drukčiji pristup muzejskoj edukaciji započeo s "The Rose Report" (izvještaj sa sastanka specijalista za edukaciju 1963.). Razvijanje te djelatnosti nastavio se tijekom 70-ih godina kada se osvijestilo da su u 154 muzeja u Engleskoj zaposlena 362 djelatnika zadužena za edukaciju. Početkom 90-ih godina muzeji u Engleskoj dobivaju edukacijske odjele te time održavaju stanje suvremenog pristupa ovoj muzejskoj djelatnosti
11. *Towards the museum of the Future, New European Perspectives*, u izdanju R. Miles & E. Zavala, tekst Gilliana Thomasa, "Why are you playing at washing up again?" - Some reasons and methods for developing exhibition for children, str. 123.
12. Istraživanja pokazuju da su najbrojniji posjetitelji individualci koji vrednuju učenje... Oni vrednuju učenje, traže izazove istraživanja i otkrivanja novih stvari i visoko vrednuju sve ono što rade korisno u svoje slobodno vrijeme..." *Museum News*, March/April 1998., John H. Falk, *Visitors - Who Does, Who Doesn't, and Why*, str. 38-40.
13. IM, idem str. 7.
14. KUBIKO (*Zentrum für kulturelle Bildung und Kommunikation*) je privatno udruženje muzejskih pedagoga osnovano 1996. (stotinu prisutnih). Osmišljeno je kao središnje mjesto u posredovanju između muzeja i publike (djeca u okviru školskih i izvanškolskih aktivnosti, odrasli, turisti itd.). U tom smislu organiziraju se vodstva, predavanja, tečajevi, seminari i radionice i posreduju se kod aktivnosti drugih institucija. Program vodi pet stručnjaka, dok je inicijator i voditelj g. Fausto Tisato. Program rada pripreman je do početka 1998., kada je projekt stopiran zbog financijskih poteškoća.
15. Početkom 70-ih muzej je imao prvotne pretpostavke o muzejskom vođenju i prezentaciji kulturno-povijesnih dobara, tako da je razlikovao vodstvo unutar muzeja i vodstvo na terenu. Vodstva unutar muzeja obuhvaćala su vodstvo kroz stalni postav muzeja, vodstvo po objektima AMI, vodstva kroz povremene izložbe muzeja. Ona su se dijelila na posebna vodstva namijenjena specijalnim grupama (strane delegacije, stručna izaslanstva i sl.), informacijsko-rekreativna vodstva za učenike i turiste, te tematska vodstva za učenike u skladu s nastavnim planom. Druga vodstva na terenu obuhvaćala su posjet kulturno-povijesnim spomenicima i arheološkim lokalitetima, a sastojala su se od posebnih vodstava i informacijsko-rekreativnih. V. Jurkić, idem, str. 8-10.
16. Program je obuhvaćao pokretne-tematske edukativne izložbe, predavanja, radio i TV sekcije, klubove vezilja, konzultacije u muzeju, posebno o snimanju predmeta, filmova s folklornim temama, kao i odabir predložaka za vezove. IM, idem, str. 25-27.
17. U okviru Saveznog društva muzejskih radnika Jugoslavije postojala je sekcija za pedagogiju, što nije bio slučaj sa svim republikim društvima. Iako je Društvo muzejsko-konzervatorskih naučnih radnika (Savez muzejskih radnika SR Hrvatske) početkom 50-ih g. sistematski otpočelo razvijati suradnju škola i muzeja nije formiralo pedagošku sekciju. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, 1-2/1987., u tekstu Savez muzejskih radnika SR Hrvatske, str. 4-15.
18. Savjetovanje je organizirano u Novom Sadu 16. i 17. prosinaca 1985. Društvo muzejskih radnika Vojvodine – Sekcija pedagoga sa Savezom društava muzejskih radnika Jugoslavije..., casopis Spona, 27-28 / 1985.
19. Takve publikacije imao je Tehnički muzej u Zagrebu.
20. Gradski muzej Varaždin osniva svoj "Servis za škole" 1986. IM, idem, str. 48.
21. U "Vodiču kroz muzeje i galerije Zagreba, za nastavnike osnovnih škola" obuhvaćeni su muzeji Zajednice općina Zagreb koji uključuju i muzeje u Brdovcu, Samoboru, Sesvetama i Velikoj Gorici. Namijenjen je nastavnicima osnovnih škola, a sadržava informacije o sadržajima muzeja i njihovim mogućnostima uklapanja u odgojno-obrazovni program osnovnih škola. Uz osnovne podatke o muzeju dan je i poseban program aktivnosti namijenjen istima (tematska predavanja u muzeju i školi, pokretne tematske izložbe u školama, suradnja s nastavnicima radi ostvarivanja pojedinih metodskih jedinica u muzeju, izvođenje nastavne jedinice u muzeju koju je priredio nastavnik uz pomoć muzejskog pedagoga i dr.). Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb, 1989.
22. Ovaj zaključak odnosi se na muzeje koji su 1987. bili uključeni u program razvoja edukacijske djelatnosti koji je pokrenuo MDC.
23. Dobiveni podaci od tada do danas nešto se razlikuju i to u broju muzejskih pedagoga. Muzej za umjetnost i obrt u tom trenutku imao je dva muzejska pedagoga i planirao je organizirati zaseban odjel.
24. Zavičajni muzej Prigorja, prema anketi, posvećivao je 70% svoje aktivnosti djeci predškolske dobi.
25. U trenutku provođenja ankete upotreba kompjutera bila je stvar budućnosti. Danas se posjetitelji koriste kopjutorom u Muzeju za umjetnost i obrt, Arheološkom muzeju u Zagrebu i dr.
26. Prvi takav muzej otvoren je u Velikoj Britaniji 1992. E. Hooper- Greenhill, *Museums an their visitors*, London & New York, 1994., 1996., str. 18; Nama najbliži takav muzej čiji počeci također sežu u 1992. je *Otroški muzej* u Celju, Slovenija. Muzej je sastavni dio Muzeja novejšeg zgodovine Celje.
27. Npr. Technorama, Winterthur, Švicarska i dr.
28. E. Hooper-Greenhill, idem str.78.
29. Izložba "Degenerativna umjetnost" – borba avangarde u Njemačkoj (1991.-1992. Washington & Berlin) pobudila je golemo zanimanje američke i njemačke javnosti. To je rekonstruirana izložba iz 1937. – 1941. održana u Münchenu. Curator the museum journal, br. 40/2, 6/1997., str. 127-142.
30. *Flight time Barbie, National Air and Space Museum, Smithsonian Institution* u Washingtonu, 1995., Curator the museum journal, br. 40/1, 3/1997., str.56-68.
31. E. Hooper-Greenhill, idem, 31.
32. Sylvie Girardet et Claire Merleau-Ponty, *Portes ouvertes: les enfants, Musée en Herbe*, Pariz, 1994.
33. Pored organizacijskih i tehničkih korektnosti važno je unijeti i u načinu postava humor, i to ne samo na izložbama s kulturološkim temama već i na prirodoslovnim. "De l'humor au musée...", *La lettre de l'Ocim*, br. 54, 1997., str. 28-30.
34. E. Hooper-Greenhill, idem str. 115-139.
35. Franciska Dürr Reinhard, Kirchner Katze, Bündner Kunstmuseum Chur; Sylvie Girardet et Claire Merleau-Ponty, Nesrtor Salas, *L'art de Léonard, Réunion des Musées Nationaux*, 1994. itd
36. *Bilderspiel mit Motiven des Bündner Künstnerr Giovanni Gicometti (1868.-1933.)*, Bündner Kunstmuseum, Chur, Švicarska.
37. Program "Didactica" *Musei Civici Padova*, 1995., Padova.
38. *Kunsterlebnisse, Museum für alle*, 1996., *Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig*, Bec.
39. Sličan plakat napravili su muzejski pedagogi u okviru Pedagoške sekcije Muzejskog društva Slovenije.
40. E. Hooper-Greenhill, idem, str. 101-103.

41. Više o projektima vidi u temi broja IM 28 (3-4).
42. Više o igrama vidi tekst Ž. Lasla i M. Skarić u istom broju IM (op.a.).
43. Iz izvještaja Hrvatskoga povijesnog muzeja, koji je prof. J. Jeličić, u svom muzeju autor igre "Što je u muzeju oduševilo profesora Baltazara?", napisao po njenom završetku.
44. Pri prezentaciji edukativnih projekta MDC-a T. Cukrov organizirala je slične igre za studentsku populaciju seminara "Pharos – antička kultura hrvatskog Sredozemlja" – Stari Grad, 1996., i za nastavnike i učitelje Vijeća Europe na seminaru "Heritage – a Way to Live Europe" – Stari Grad, 1997.
45. Brojni muzeji prilikom svojih edukativnih projekata izrađivali su radne listiće, a Galerija Matije Skurjenija mali Vodič i igru po Novim dvorima, Zaprešić.
46. Projekt kod nas vodi Ministarstvo kulture, Hrvatska komisija za suradnju s UNESCO-om i Uprava za zaštitu kulturne baštine
47. Maroević, idem, str. 199.
48. E. Hooper-Greenhill, idem str. 9.
49. Na godišnjoj konferenciji CECA '96 u Beču (1996.) glavna tema je bila Nove tehnologije, te su se muzejski pedagozi upoznali s različitim projektima kao što je školski projekt "museum@online" u organizaciji Austrijske galerije Belveder u Beču i Saveznog ministarstva obrazovanja i kulture i Austrijske kulturne službe. Na istoj konferenciji bio je predstavljen i projekt Muzeja Izraela u Jeruzalemu, "Djeca crtaju Jeruzalem" itd. Vijesti muzealaca i knjevnika, 3/97., str. 7.
50. *Museum für Volkskultur Spittal / Drau* (Austria) ima 2 zaposlena djelatnika i 35 volontera, a 100 000 posjetitelja godišnje.
51. E. Hooper-Greenhill, *Museums and their visitors*, London & New York, 1994. str 35
52. E. Hooper-Greenhill, *Museums and their visitors*, London & New York, 1994. str. 1.
53. *Museum News*, March/April 1998., John H. Falk, Visitors – Who Does, Who Doesn't, and Why, str. 38-40.
54. Projekti su predstavljeni na godišnjim konferencijama ICOM-ova Komiteta za kulturnu akciju i edukaciju CECA – u Beču 1996. i Riu de Janeiru 1997.
55. U još uvijek važećem Muzejskom zakonu iz 1978. (Narodne novine, br. 12, 1977., str. 180-184.; *Informatica Museologica* 1/1978.) u poglavlju "V. – Stručni muzejski radnici" muzejski pedagog nije uvršten u muzejsko stručno zvanje. U Nacrtu prijedloga Zakona o muzejima iz 1997. stoji među inima i zvanje muzejskog pedagoga.
56. Edukacija muzejskih pedagoga moguća je za sada samo na nekom od inozemnih sveučilišta

Summary:

A new face for the museum of the future

Over the last few years museums have been changing the method of their work because contemporary society has placed their existence in question. Museums are adopting new methodologies, especially those related to achievements in communication technology, so that museums have been shifting their traditional role of collectors towards the role of communicators. In connection with this shift, activities concerning visitors and public relations in museums are becoming an important part of the work. The same can be said for museum pedagogy with respect to its involvement in educational activities.

Museum pedagogy is experiencing new heights the world over. It is changing the closed nature of museums that has existed until now and is setting itself actively towards visitors who are consumers of information that is contained in cultural assets. A well thought-out concept of ways of communicating with visitors, in other words the creation of long-term precisely developed educational programmes will ensure the effectiveness of the work of museums.

The Patriotic War in Croatia has disrupted the logical course of development of museum pedagogy, which had based its practice on fitting into the school curriculum. In the first half of the nineties the museums had devoted their attention to educational programmes and visitors depending on their possibilities in the given situation. In 1995 the Museum Documentation Centre had initiated the project "Education in Museums" for museums in Zagreb, and within it two educational projects were realised, "What had thrilled Professor Baltazar in the museum?" (1996) and "The Flower" (1997). The projects were intended for children's individual visits to museums. The projects were conceived as contests with prizes with a final programme that took place International Museum Day (May 15th). The response was tremendous, and the educational method employed – a reward for a fulfilled assignment - has proved to be simple and extremely efficient. Experts had highly rated both projects that also fall into the rare category of being realised through the co-operation of a number of museums (15 in 1996, 19 in 1997). The results of these educational games have prompted of similar projects in other parts of Croatia.

Museum pedagogy in Croatia has, through the projects and individual educational projects in museums mentioned above begun take shape as an interesting and valuable museum profession. On the other hand, it requires a lot of work in order to give everyday results. Above all, there is no consistent educational policy on the state level, and there is no proper education of personnel involved in this work and so on. However, we can proudly state that Croatian museums have, in spite of the hard times and the destruction to which our cultural heritage was exposed during the Patriotic War, with their enthusiasm and with the quality and attractive nature of educational programmes, stepped into the new millennium.